

SOCIAL AND HUMAN SCIENTIFIC

Akarçay, P., Ak, G. (2018). "1940'lı Yıllarda Türkiye'de Entelijansiya, Basın ve Siyaset İlişkisi Üzerine", R&S - Research Studies Anatolia Journal, Vol:1, Issue:2; pp:126-141

Anahtar Kelimeler: Türkiye, 1940'lı Yıllar, Entelektüel Yaşam, Siyaset, Basın, Toplum

Keywords: Turkey, Years of 1940s, Intellectual Life, Politics, Media, Society

Makale Türü: Araştırma Makalesi

1940'LI YILLARDA TÜRKİYE'DE ENTELİJANSIYA, BASIN VE SİYASET İLİŞKİSİ ÜZERİNE

On Relation Between Society, Inteligencia, Media and Politics in Turkey During the Years of 1940s

Post-PhD Visiting Researcher Pınar AKARÇAY

Uppsala University, Institute for Housing and Urban Research, pinar.akarcay@ibf.uu.se İsveç/Sweden

Dr. Öğr. Üyesi Gökhan AK

Nişantaşı Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, gak2081@yahoo.co.uk İstanbul/Türkiye

Makale Geliş Tarihi
31.05.2018

Revize Tarihi
05.07.2018

Yayınlanma Tarihi
30.07.2018

ÖZ

1940'lı yıllar, Türkiye tarihinde gerek sosyal, gerekse siyasal açıdan türlü toplumsal gelişmelerin yaşandığı bir dönem olmuştur. Bunların birçok etkisini günümüzde dahi görmek mümkündür. Bu anlamda, 1940'lı yılların ilk yarısındaki II. Dünya Savaşı yılları Türk entelektüel, iktisadi ve siyasal hayatında çok değişik ve köklü etkilere yol açmıştır. İkinci yarıda Batı ve ABD eksenli gelişmelerin sosyo-politik ve ekonomik etkileri ise Cumhuriyet tarihinin en önemli dönüm noktalarından birisini oluşturmuştur. Zira Türkiye bu dönemde Batı ile sosyo-ekonomi, kültürel ve demokratikleşme bağlamlarında tam entegrasyon haline girmeye başlamıştır. Bununla birlikte, 1940'lı yıllar gerek toplumsal, gerekse siyasal açıdan hiç de stabil olmayan, çok yönlü yıllar olmuştur. Durumlar, etkiler, yaklaşımlar ve baskılar her kesim için etkinlik gösterdiğinden, 1940'lı yılların Türkiye'deki toplum ve siyaset ilişkisi, günümüze ayna olması bakımından da incelenmeye değerdir. Bu çalışmanın ana amacı, 1940'lı yıllarda Türkiye'de toplum ve siyaset arasındaki etkileşimleri irdelemektir.

ABSTRACT

Years of 1940s in the Turkish History had been an era that had been observed various societal developments related with social and political aspects. By this view, II. World War years in the first half of the 1940s caused different and concrete effects on the Turkish intellectual, economical and political life. Those developments in line with the Western- and US-oriented socio-political and economical effects observed at the second half of the 1940s could be accepted as one of the most important threshold-holds of the Republican history. It is due to the situation that Turkey has commenced to engage into a total entegration with the Western World during this period regarding socio-economical, cultural and democratization aspects. However, years of the 1940s had been actually years of unstabilization and muti-faceted effects stemming from the reasons due to social and political areas. While situations, effects, approaches and pressures had realized for every sides and classes in the society, the relations between society and politics in Turkey during the years of 1940s have a great value in examining the issue in line with the acceptance that those years could act as mirror for current times. Therewithal, the main aim of this study is to examine the relation between society and politics in Turkey during the years of 1940s.

1. GİRİŞ

Türkiye'de erken Cumhuriyet döneminden çok partili yaşama ve çoğunlukcu demokrasiye geçilen 1940'lı yıllarda toplum, demokrasi ve siyaset olguları, birbirleriyle önemli bir iççelik ve etkileşim yaşamıştır. Bu dönem, bu anlamda farklı ilişkisel özellikleri barındıran da bir dönemdir. Cumhuriyet tarihimizin bu on yılının diğer iki önemli özelliği ise II. Dünya Savaşı koşulları ile Türkiye'nin yeni bir Batıcılık ile Amerikan uyduculuğu kabulü sürecinin yaşandığı yıllar olmalarıdır (Berkes, 1965). Dolayısıyla, 1940'lı yılların Türk sosyal tarihini, yine bu yılların siyasal, ekonomik, entelektüel ve demokrasi tarihleri ile birlikte iççe değerlendirmek uygun olacaktır. Keza 1940'lı

yıllar, Türk toplumsal tarihinde gazetecilik, dergicilik gibi kitle iletişim araçlarının da yoğunluğunun arttığı, bu anlamda entellektüel yaşamın hayli renklendiği ve hareketlendiği yıllar olmuştur.

Nitekim 1940'lı yıllar, toplum-siyaset ilişkilerinin demokratikleşme, medya ve iletişim bağlamında birçok çelişkisini de içerisinde barındıran, deyim yerindeyse istikrarsız bir dönem olmuştur. Bir yandan genç Cumhuriyet'te, tek-partinin otoriter-baskıcı yönetiminden çoğunlukcu demokratik bir parlamenter rejime evrilme görülürken, öte yandan Türk siyasetinin bu demokratikleşme çabaları içerisinde taklitçi bir Batılılaşmayı hakim kılması, ABD ile ilişkilerin sağlıklı kurulmasını sağlamış; bunun etkileri sosyo-politik ve entellektüel yaşamda özellikle basın üzerinden farklı etkileşimler şeklinde gözlemlenmiştir. Bu çelişik ve karmaşık ilişkiler dönemine Sertel'in (2008: 196-197) şu tespitleri daha iyi ışık tutmaktadır; "[O] dönemdeki gazeteler daha çok şahıs ve aile gazeteleriydi. Bugünkü gibi bir medya, büyük sermayeye bağlı bir medya yoktu. Ufak sermayelerle çıkan şahıs gazeteleri vardı, mesela II. Dünya Savaşı sırasındaki gazeteler Tan, Vatan Ahmet Emin Yalman'ın gazetesiydi, Hüseyin Cahit'in gazetesi ve Halk Partisi'nin gazetesi Ulus çıkıyordu. Hepsinin arkasında bir düşünce vardı, ya demokrasiyi savunuyorlardı, ya Türkiye'nin bağımsızlığını savunuyorlardı ya da Almanya'yı savunuyorlardı. Fikir vardı gazetelerde, bu kadar çok reklam yoktu, sermaye de yoktu, bambaşka bir basın vardı. Bugünkü basına 'holding basını' deniyor, daha çok ticaret hedef."

Dolayısıyla 1940'lı yılları gerek toplumsal, gerekse siyasal açıdan pek de stabil olmayan, çok yönlü etkileri olan yıllar olarak değerlendirmek mümkündür. Bu anlamda, Türkiye'de bu on yılda uluslararası gelişmeler paralelinde kaydedeğer değişiklikler gösteren "yeni" durumlar, etkiler, yaklaşımlar ve baskılar her toplumsal kesim/sınıf için etkinlik gösterdiğinden, 1940'lı yılların Türkiye'sindeki toplum ve siyaset ilişkisi, günümüze ayna olması bakımından da incelenmeye değerdir. Bu çalışmanın ana amacı, 1940'lı yıllarda Türkiye'de toplum ve siyaset arasındaki etkileşimleri iletişim üzerinden irdelemektir.

2. TOPLUM, ENTELİJANSİYA, MEDYA VE DEMOKRASİ: İLİŞKİ VE ETKİLEŞİMLER

İnsanlık tarihinde, ilmin yolu olan gerçeğin aranmasında yazı ve matbaa büyük roller oynamışlardır. Yazı, konuşan maddeyi yaratmış; matbaa ise yazıyı sonsuz sayıda çoğaltmış ve ebedileştirmiştir. Bu sayede düşünce; mesafeyi, zamanı ve ölümü yenmiştir. Nitekim elyazısıyla hazırlanan kitap, eski çağlardan beri mevcuttur. Ancak, basın müessesesinin aslî ve tipik vasıtası olan gerçek günlük gazeteyi mümkün kılan da matbaa olmuştur. Gazetenin cevap verdiği esaslı ihtiyacın geç doğmuş olduğu söylenemez. Nitekim insan ruhunda öteden beri var olan haber alma ihtiyacı, onu tatmine yarayan imkânların elde edilmesi sayesinde ortaya çıkabilmiştir. Bu anlamda, insan topluluklarının fikrî faaliyetlerinin belli bir tezahür şekli olan haberleşme ile bilinenler ve duyulanları başkalarına ulaştırma arzu ve ihtiyacının meydana çıkardığı haberleri ve fikirleri toplama, ulaştırma ve yayma meslek ve sanatının icrasını mümkün kılan müessese, "basın" olmuştur. Nitekim Weill'in (1934) vurguladığı şekilde, bir toplumun entellektüel tarihini genel uygarlık tarihinden ayırmak pek de mümkün görünmemektedir. Zira bir ülkenin entellektüel hareketleri, daima o ülkenin siyasal rejimine paralel olarak düzenlenegelmiştir. Yüzyıllar boyunca sosyo-politik, iktisadî, teknik ve kültürel alanlardaki tüm gelişme ve değişim-dönüşümler, mekân içerisinde olduğu kadar zaman içinde de geniş bir alana yayılmış olan entellektüelizme ve medyaya daima yön vermiş, şekil kazandırmış ve özellikle de siyasî tarihin konusu olan tüm olaylar medya iletişim ağları üzerinde derin izler bırakmış, basın-yayını en geniş ölçüde etkilemiştir (İnuğur, 1993: 13).

Bunda asıl nedenin, gazete, dergi, kitap, radyo, televizyon gibi tüm kitle haberleşmesine yönelik basın-yayın araçlarının, okuyucuya bilgi vermek, onu eğitmek ve yurt ve dünyadan haberdar etmek, tarihe esaslı bir kaynak teşkil etmek, günlük olayları tespit etme yanında reformlar ve devrimler dâhil toplumsal geleceği de hazırlamak, düşünce ve fikirlerin yayılmasını sağlayarak propaganda yapmak, kamuoyu oluşturmak ve/ya kamuoyuna yön vermek gibi oldukça önemli güçlere sahip olması gösterilebilir (İnuğur, 1993: 16). Bununla birlikte, basın-yayın araçları bu denli önemli toplumsal güç ve etkilere sahip olsalar da, bunları ortaya koyabilmek ve kullanabilmek için özgür bir ortam gereklidir. Ancak bazı ülkelerde, yönetici egemen sınıflar ile onların iktidarlarının, bu araçların güçlerinden fazlasıyla çekinmelerinden dolayı, yazılı basının faaliyetlerini -özellikle de başta gazeteler olmak üzere- sansür koyarak ya da ağır vergiler dâhil her türlü malî baskı ve yaptırım uygulayarak kısıtlamaya çalıştıkları, onları iktidar yandaşı veya uydusu haline getirmeye çabaladıkları

görülmektedir (Weill, 1934: xıı; Sevginer, 2012). Örneğin Kourtis (1994: 296) de, özgürlük ve demokrasinin ön şartının basın özgürlüğü olduğunu savunarak, her iktidarın haberleri gizleme eğilimi olduğunu ileri sürmektedir. Bu konu, yüzyıllar boyunca pek değişmeden böyle olageldiği halde, bağımsız ve tarafsız kalmaya çalışan basın-yayın araçlarının güçlerini ortaya koyabilme yolunda her türlü çabayı sarf ettikleri de yadsınamaz bir gerçektir.

Tarihte kitle haberleşme araçlarının en etkini olan basının en belirgin özelliğinin, “belirli zamanlarda basılmak ve yayınlanmak” olduğu söylenebilir. Bu meyanda, dar anlamıyla yalnızca gazete ve dergileri içerdiği söylenebilecek olan “basın”ın, özellikle toplumların demokratik gelişimindeki önemi ve yeri göz ardı edilemez (Evlüyagil, 1972). Zira basın alanı, geçmişten günümüze toplumların belli başlı çağdaşlaşma ve gelişmişlik göstergelerinden biri olmuştur. Toplumlar, demokratikleşme yolunda en yoğun çabaları basın alanında göstermişlerdir. Demokrasiyi benimseyen toplumlarda yazılı basın, yasama, yürütme, yargı güçlerinden sonra dördüncü sırada yer alan bir güç, toplumsal bir kurum özelliğini taşımıştır (Vural, 1999: 33). Bu nedenle, çağdaş demokrasilerin, basını demokrasinin başlıca aracı olarak gördüklerini söylemek mümkündür. Zaten geçmişten günümüze düşünürler de, bu öneme çeşitli şekillerde dikkat çekmişlerdir. Örneğin, Tocqueville (2002: 172-179) basını, “özgürlüğün en demokratik formülü” olarak tanımlarken, Bülbül (2001: 2) basını, “modern demokrasinin belli başlı öğelerinden biri” olarak görmüştür. Couldry (2005: 59) de, toplumdaki sosyal dönüşümde medyanın önemli bir role sahip olduğuna ve bu dönüşümün, medyanın yapısı paralelinde iyi ya da kötü sonuç verdiğine vurgu yapmaktadır. Dolayısıyla entelijansiya ile basının, demokratik sistemin sürmesinin ve yurttaşların siyasal yönetim sürecine katılımının “garantör”ü olduğunu söylemek mümkündür (Özer, 2008: 1). Böylece, entellektüel yaşamın fikir ve söz hürriyeti temelinde serbest bir basın-yayın özgürlüğü üzerinden geliştiği aşıkardır (Denoyer, 1963; Charon, 1992).

Bu çerçevede, bir toplumda hiçbir şeye yeterli olmayan, ama her şeye ve herkese gerekli olan “basın”ın (Denoyer, 1963: 13) bünyesinde, her çeşit haberi topluma ulaştırın -esasta günlük- haber aracı olarak gazeteler, halkı doğrudan doğruya etkileyen, sosyal bir müessese olarak kamuoyu yaratan ve bu sayede de kamuoyuna yön veren bir yayın organı olarak öne çıkmaktadırlar. Böylece, bir haber toplama ve yayma aracı olan ve toplumda bir düşünce pazarı meydana getiren gazetenin demokrasilerde iki önemli görevi göze çarpmaktadır. Bunlar; (1) kamu ihtiyaçlarını kamu yararına olmak üzere kamuya duyurarak kamu hizmeti yapmak; (2) yöneticilerin kamu ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla aldıkları tedbirleri vatandaşa zamanında ulaştırarak yine kamu hizmeti görmektir (İnuğur, 1993: 20-23). Bu anlamda O’Neil (1998: 41) de, demokrasilerde özgür basının önemini vurgulayarak, yurttaşların toplumsal meseleler hakkında yargıda bulunabilmeleri için ihtiyaç duyacakları tarafsız ve özgür bilginin sağlanması için, gazetelerin bir gözlemci gibi çalışarak, hükümetler üzerinde gereken kontrolü kurmalarının gerekliliğine dikkat çeker. Sertel’in (1968: 6) de bu meyanda vurguladığı şekilde; “*Gazete bir aynadır. Gazeteci, cemiyeti, bütün istekleri, bütün dertleri ve kederleri bu aynaya yansıtır.*” Ancak bu, her zaman kolaylıkla mümkün olmamaktadır. Özellikle otoriter ve totaliter rejimlerde gazeteler, yönetici ve sivil egemen sınıfların “konuşan dili” olarak görüldüğünden, bu rejimlerde vazgeçilmez şekilde güdümlü bir basın tercih edilmektedir. Dolayısıyla da, fikir ve ifade özgürlüğünün olmadığı bu tür rejimlerde gazeteler, bağımsızca hareket edebilen bir matbuat olarak gelişip devam edememekte, devam ettiği takdirde de iktidarın sesi olmaktan öteye gidememektedir (İnuğur, 1993: 22).

Bu meyanda, güçler ayrılığına sahip demokratik-parlamentar rejimle yönetilen bir ülkede “basın”ın, yasama, yürütme ve yargı kadar önemli faktörel bir güç olduğunu söylemek mümkündür. Zira basın, gerek düşünce ve ifade özgürlüğü, gerekse tarafsızlık bakımından güçlü ve sağlam olduğu ölçüde, o ülkede bireylere ve halka toplumsal olaylarla ilgili en doğru bilgi ve haberi iletebilmektedir. Diğer deyişle, gök kubbe altında hiçbir gizli kalmamış ve tüm hakikatler toplum tarafından öğrenilmiş olmaktadır. Basın ile demokrasi olgularının birbirlerinden ayrılmaz bir hale geldiği görülen modern çoğulcu demokratik yönetimlerde, basının kamuoyunun sesini gündeme taşıyarak, hükümetler başta olmak üzere, siyasal ve toplumsal güç odaklarını denetleme işlevlerini yerine getirdiği görülmektedir (Sevginer, 2012: 1). Bu durum da, liberal-demokrasilerde dahi iktidarları, yeri geldiğinde rahatsız etmeye yetebilecek ve onları baskıcı olamaya itebilecek bir gelişmedir. Bu meyanda Curran (1997: 142), basın-yayın araçlarının demokratik rolünü, devleti ve uygulamalarını gözlem ve kontrol altında tutan bir kamu gözcüsü şeklinde hareket etme olarak öne

çıkarmaktadır. Belsey ve Chadwick (1998: 40-41) de, demokrasi için özgür basın keskin bir koşul olduğunu ve basının iktidar üzerinde bir gözlemci gibi çalışabildiği takdirde bu işlevin yerine getirilebileceğine dikkat çekmektedir.

3. 1940'LI YILLARIN İLK YARISINDA: AKADEMİYA, ENTELİJANSİYA, BASIN VE SİYASET

Basın-yayın faaliyetleri gibi, çağ ve dönemlerinin koşullarını yansıtmaları bakımından, entelektüellerin de önemli görevler üstlendiği bir gerçektir. Gelecek nesillerin aydınlatılması ve entelektüel bilinçlendirilmesi de bu görevlerin başlıcalarındandır. 1940'lı yılların Akademiyasında bu anlamda Dil-Tarih ve Coğrafya Fakültesi'nin (DTCF) yeri gerçekten ayrıcalıklıdır. Keza bu Fakülte'deki akademisyenler, dönemlerinin gerek kitle iletişim araçlarına, gerekse sosyo-politik gelişmelerine doğrudan etki etmiş veya doğrudan maruz kalmışlardır. Bunun da bedelini, 1948 yılında DTCF'deki kürsülerinden adaletsiz biçimde uzaklaştırılarak ödemişlerdir.

Bununla birlikte, demokrasisi sağlam olmayan ve/ya demokratik kültürü iyi yerleşmemiş toplumlarda entelektüel görevini sürdürmek, medya iletişim görevini icra edebilmek ve bu sayede topluma karşı olan bilgilendirme/aydınlatma ödevlerini yerine getirmek pek de kolay değildir. Örneğin Nadir Nadi'nin (1964: 4) bu meyandaki betimlemesiyle; *"1939 yazında basının durumu şöyle özetlenebilir: Milli Şefe ve C.H.P. ye dil uzatmak yasaktı. Hükümetin genel tutumu hiç bir şekilde tenkid edilemezdi. Bu itibarla gazeteler daha ziyade dünya politikası üzerinde durmaya önem veriyorlardı... Gazetelerimiz, genel tutumlarını hükümet direktiflerine göre ayarlamak durumunda idiler. Bizim hükümet de Batı demokrasilerine oldukça bir yakınlık göstermekle beraber, Ruslara ve faşistlere karşı açıkça cephe almaktan çekiniyordu... Başka başka ideolojilere sempati duyan yazarlar, Milli Şeften esirgemedikleri saygının gölgesine sığınarak ya komünizmi, ya da faşizmi övmeye bakarlardı. Zıt ideolojilere bağlı yazarların aynı gazete kadrosunda yer aldıkları sık sık görülürdü."*

Yine de 1940'ların Türkiye'si gerek sosyo-politik, gerek entelektüel yaşam ve gerekse de basın-yayın alanındaki hareketliliğiyle oldukça önemli bir dönemdir. Nitekim Ağduk Gevrek'in (1998: 255) görüşüyle, 1940'ların başlarında sağ ve sol görüşlü dergilerin *"(...) yayımlandığı yıllar, Tek adamın ölümünden sonra Millî Şef iktidarı, İkinci Dünya Savaşı, savaşın gidişatına göre belirlenen dış politika, tek partinin zamanını doldurmasıyla ortaya çıkan muhalefet, ırkçı-turancuların tüm ülkede terör estirmeleri, çok partili hayata geçiş sancılılarıyla Türkiye'nin bugün bile etkilerini taşıdığı birçok olayın keşiştiği bir dönem olmuştur."* Bu yıllarda fikri alanda, özellikle de üniversitelerde yaşanan düşünsel ve ideolojik ayrışmalar ve çatışmalar, dönemin düşün ortamından beslenen çok sayıda sağ, ama çok az sayıda sol eğilimli dergilerine de yansımaktadır. Esenel (1999: 6-7) bu durumu şöyle tasvir etmektedir; *"[DTCF'deki] öğretim üyelerinin iki zıt fikre bölündüklerini ilk zamanlardan beri gözlemliyordum. Almanya'da okuyanların büyük çoğunluğu Nazi fikirlerini benimsemişlerdi. Demokrasinin hakim olduğu ABD gibi ülkelerden gelen bizim gibiler ise o tür fikirlerin karşısında idiler. Yani sağcılarla solcular ayrılmışlardı. Sağcılar ırk ayrımına ve Nazilere inanıyorlardı; solcular ise karşıt fikirlere sahiptiler. Bizi idare edenler genelde Almanya'nın zaferini istiyor; solculara "komonist" gözüyle bakıyorlardı."* Nitekim Darendelioğlu'nun (1979: 320-339) *Türkiye'de Komünist Hareketleri* başlıklı kitabının "1925-1950 Arası Solcu ve Komünist Organları" başlıklı bölümünde, bu dönemde yayınlanmakta olan sol eğilimli dergiler olarak; *Yurt ve Dünya, Adımlar, Yürüyüş, Yeni Dünya, Görüşler, Gün, Yiğın, Dost, Gerçek, Hür Gençlik, Sendika, Söz, Makro Paşa, Hür, Zincirli Hürriyet* ve *Başdan* sayılmaktadır. Bu nedenledir ki, II. Dünya Savaşı'na karşı geliştirilen denge politikaları, Millî Şef İsmet İnönü döneminin baskıcı koşulları, komünizm-faşizm ve köy-köycülük tartışmaları, Köy Enstitüleri, dergi Rönesans'ı, sosyoloji çalışmaları, solun anti-faşist söylemi ve benzeri birçok husus, söz konusu dönemi daha da önemli kılmaktadır.

1940'lı yılların ilk yarısı ayrıca, hem II. Dünya Savaşı yıllarıdır hem de önemli siyasî bakiyelerini 1930'lardan almış yıllardır. Almanya'nın Avrupa'da savaş sahasında hızlı ve ani başarılar elde etmesiyle, Türkiye'de 1930'ların sonlarında yeniden güçlenmeye başlamış sağ kesimler 1940'ların başlarında yoğun basın-yayın faaliyetlerine girişmişlerdir. Sağ kesimler, Türkiye'nin bu yıllarda uyguladığı siyasalardan da güç almaktadır. Keza bu yıllarda Türk hükümetleri de Almanya'nın faşizan politikalarına ilgi duymakta ve hatta desteklemektedir. Bu durum, 1943 sonbaharında Almanya'nın Rusya cephesinde yenilgisine ve geri çekilmeye başlamasına kadar sürecektir. Nitekim devletin psikolojik desteğiyle ve Hitler Almanya'sına duyulan sevgi, özlem ve faşizan beklentilerdeki artışa bağlı olarak, özellikle 1939 yılından itibaren sağ dergilerde büyük bir patlama yaşandığı görülmektedir. Bu dönemin öne çıkan ve bazıları 1980-90'lara, hatta günümüze kadar yayın hayatına

devam eden sağ eğilimli dergileri arasında; 1911 yılında yayın hayatına başladığı için en eski olarak nitelenebilecek, Türk Ocaklı aydınların ağırlıkta olduğu ve Hasan Ferit Cansever tarafından çıkarılan *Türk Yurdu* dergisi, Nihal Atsız'ın çıkardığı ve 1944'de hükümetçe kapatılacak olan *Orhun* dergisi, daha çok gençlere yönelen ve dönemin genç Türkçülerinden Reha Oğuz Türkkan tarafından çıkarılan *Ergenekon* ve *Bozkurt-I* dergileri, Orhan Seyfi Orhon tarafından çıkarılan edebiyat ağırlıklı *Çınaraltı* dergisi, 1938 sonrası yurtdışından dönen Rıza Nur tarafından çıkarılan *Tanrıdağı* dergisi ve bunlara ilaveten *Çığır*, *Türklük*, *Kopuz-I*, *Millet*, *Türk Amacı*, *Doğu*, *Gökbörü* gibi dergileri saymak mümkündür (Sefercioğlu, 2008). Yine dönemin DTCF öğretim üyelerinden bazılarının, sağ eğilimli bu dergilerden *Türk Yurdu*, *Millet (1942)*, *Çınaraltı*, *Bozkurt*, *Gökbörü*, *Kopuz*'da makaleler yayınladıkları görülmektedir (Turan, 2003: 224). Bunlara muhalif olan dönemin sol kesimleri ise öncelikle ve özellikle 1941-1944 yılları arasında yayınlanan ve dönemin en önemli sol muhalif dergisi olarak bilinen *Yurt ve Dünya* çevresinde toplanmışlardır.

Cumhuriyet Türkiye'sinde sol düşünce, devlet ve siyasal iktidarlar tarafından genelde rahat bırakılmamanın yanında, bir de her ahval ve şartta devlet siyasalarına karşı -özellikle de yeri geldiğinde- en büyük iç tehditlerden birisi olarak gösterilmek gibi bir üne sahip olagelmıştır. Ancak ironik bir biçimde, 1940'lı yıllarda Türkiye'de iktidarda bulunan yönetici ve sivil egemen sınıfların, II. Dünya Savaşı'nın gidişatına bağlı olarak, ilk önce sağa karşı saldırıya geçtikleri görülmektedir. Bu anlamda ilk etapta, daha önce 1940'ların ilk yıllarında iyice güçlendiğini vurgulanan sağ kesimler ile yayınları devlet tarafından tasfiye edilmiştir. Ancak bu siyasa, sağ ile solun karşılıklı olarak birbirlerine kıskırtılmaları ve saldırtılmaları şeklinde tezahür etmiştir. Zaten böylece her iki kesim de yıpranacak, zayıflayacak ve kontrol altına alınması veya tasfiye edilmesi daha kolaylaşacaktır. Nitekim gerek Almanya'nın 1943 ile Rusya coğrafyasında başlayan yenilgileri, gerekse içte hükümet politikasının sertleşmesi, dönemin sağ kesimlerinin zamanın iktidarına ve sol entellektüellerine karşı adeta son kozlarını ortaya sürmelerine neden olur. Çetik'in (2008: 24) de vurguladığı şekilde, 1943 yılı gibi 1944'te de sağ kesimleri rahat günler beklememektedir. Sağ kesimlerin karşıtı yazılar da derlenerek dönemin Millî Eğitim Bakanlığınca (Maarif Vekaleti, 1944) yayınlanmıştır. Nitekim Berkes'e (1997: 288) göre, aslında İnönü gibi bir siyasal manevra dehasının eseri olan bu Maarif Vekaleti'nce basılan kitap, olay üzerine basında çıkan ve Millî Şef'in lânetlediği sanıkları tartaklayan yazıları bünyesinde toplar.

Bu siyasal koşullarda, sağ şiddet dalgalarının da peşpeşe yükseldiği gözlenir. Pertev Naili Boratav, Niyazi Berkes, Behice Boran, Muzaffer Şerif Başoğlu, Orhan Burian, Azra Erhat, Mediha Esnel (Berkes) gibi akademisyenlerin öğretim görevinde bulunduğu ve bunların hepsi dahil, Atatürk tarafından davetle gelen Alman profesörlerin bile tasfiye edileceği DTCF (Gönenc, 2011: 39), yine çoğunun yazarı olduğu *Yurt ve Dünya* ve *Adımlar* dergileri, *Tan* gazetesi yükselen sağ şiddetin başlıca hedefleri arasındadır (Atılgan, 2009a: 41). Dönemin sol dergileri *Yurt ve Dünya* ile *Adımlar*'ın sonu, yine dönemin diğer birçok sağ dergisi gibi, 1944'de kapatılmak olmuştur (Ayın Tarihi, Haziran 1944: 450-452). Nitekim *Yurt ve Dünya* yayında olduğu süre içinde, yayınladığı yazılar ile sağ kesimleri ve hatta resmi devlet yetkililerini bir hayli rahatsız etmiştir. Yine ileride 1945 Aralık ayında sağ kesimlerin saldırısına uğrayacak ve yakılıp yıkılacak olan *Tan* gazetesinin sağ çevrelerin hedefi haline gelmesi, aslında 1936'dan bu yana değin uyguladığı güçlü sağ karşıtı yayın politikası sonucudur. Zaten Sertel (1978: 204, 206)'de, 1945 *Tan* Olayları'na giden yolu şöyle betimler; "*Türk halkı, Birinci Dünya Harbi'nde Almanya ile beraber harbe sürüklenmenin felâketlerini unutmuş değildi. Almanya ile bir ittifaktan ve harbe sürüklenmekten korkuyordu. Atatürk'ün aşladığı Sovyet dostluğu hisleri de o zaman sarsılmış değildi. Bu sebeple halk İngiltere ve Fransa ile olduğu gibi, Sovyetlerle de bir anlaşmaya varılmasını istiyordu. Gerici basın çeşitli propagandaları, Nazizmi savunan yazıları karşısında yalnız "Tan" gazetesi bütün kuvvetiyle faşizme karşı savaşıyor, Türkiye'nin Sovyetler'e karşı bir harbe sürüklenmemesini savunuyordu. "Tan"da ırkçıların bu propagandalarına karşı yazdığımız yazılar, faşistleri kızdırıyordu. Bu vesile ile ilerici kuvvetlere, "Tan" gazetesine, özellikle şahsıma karşı bir savaş açtılar... Gençlere, insaniyetçiliğin, milliyetçiliğe zıt bir komünist ideolojisi olduğu, komünizmin bir vahşet olduğu telkinleri yapıldı. Türkiye'de ırkçılık siyaseti gütmek, vatandaşlar arasında ırk ve din düşmanlığını tekrar alevlendirmek demektir. Sovyetler'e düşman Turancı bir politika, yirmi senede kurulan dostluğu düşmanlığa çevirmek demektir. Fakat ırkçılar, faşistler her tarafta kol salan teşkilatları ve yayınları ile bunu hayli başardılar. 1940'ta [Tevfik] Fikret'in tekrar sahneye çıkarılması, bu sistemli çalışmaların bir sonucu idi."*

Cumhuriyet Türkiye'sinde sol ve onun siyasî zihniyeti, genelde komünistlik ve kızılık ve dahası "vatan ve rejim düşmanlığı" ile eş değer tutulmuştur. Dolayısıyla, örneğin II. Dünya Savaşı yıllarında Alman propagandası ve desteğiyle çıkarılan *Ergenekon* (1938-1939), *Kopuz* (1939-1940), *Bozkurt* (1939-1942), *Gökbörü* (1942-1943) ve *Çınaraltı* gibi sağ görüşlü dergilerde yazıları yer almayan, aksine *Yurt ve Dünya* dergisi ve *Tan* gibi gazetelerde yazan yazarlar, doğrudan "solcu" ve/ya "komünist" olarak yaftalanmıştır. Sol görüşlü *Yurt ve Dünya*, *Adımlar*, *Ant*, *Görüşler* gibi dergiler ile *Tan* ve benzeri gazetelerin bünyesindeki yazarlar, sağ görüşlü olmadıkları için "ilerici" olarak nitelendirilmiştir (Birkalan, 2003: 105).

Dönemi, zamanın entellektüelleri arasında karşılıklı söz ve dava düelloları ve sonrasında da bir şiddet sarmalı içerisine sokan olayların üzerinde yeşerdikleri zemin ise "davalar süreci" denebilecek bir süreçten beslenmektedir. Nitekim 1944 yılında "Sabahattin Ali-Nihal Atsız Davası" ile başlayıp "1944 İrkçılık-Turancılık Davası" (Atay, 1944: 1, 3; Taylak, 1969: 163-169; Müftüoğlu, 1974; Türkes, 1975) ile süren ve "Hasan-Âli Yücel-Kenan Öner Davası" (Yücel, 1947, 1950; Ertuğrul, 2000) ile noktalanın *davalar süreci*, bu dönemin sağ-sol kavgasını net bir şekilde yansıtmaktadır ve değinilmeden geçilemezler. Zaten Mumcu (1994a: 7-8)'ya göre Hasan-Âli Yücel-Kenan Öner davası yalnızca bir "hakaret davası" değildir; bu dava o devrin bütün siyasal koşullarını da yansıtmaktadır. Ortaylı (2001: 16) da, aslında bu dönemde olanları ve özelde 1948 DTCF olaylarını, sadece bir sağ-sol meselesi olarak görmemek lazım geldiğine dikkat çekerek, muhafazakâr kanat hocalarından hukukçu Vasfi Raşid Seviğ'in bile bu olayları "görülmemiş edepsizlik" olarak vasıflandırdığını aktarmaktadır. Tüm bu olguların yanına, Köy Enstitüleri karşıtlığı ile 1946'dan sonraki "sol partileri içermeyen bir demokrasi"nin kurgulanmasını da ekleyebiliriz. Nitekim Kemal'in (1980: 233) şu sözleri, anılan konuyu hayli aydınlatıcı ve bir o kadar da manidar niteliktedir; "1946 demokrasisine girilirken solcular da karışmak istemişlerdir. Derme çatma olanlarını anmak istemiyorum, kurulan gerçek solcu iki parti Şefik Hüsnü'nün Türkiye Emekçi ve Köylü Partisi ile Esat Adil'in kurduğu Sosyalist Parti zor muhakemeleri aracılığı ile birkaç ay sonra kapatılmıştır. Neden mi? Çünkü demokrasiyi kurmak isteyenler bunun içinde gerçek sol partileri görmek istemiyorlardı... Demokrasi için mücadele ettiklerini söyleyenlerin çoğu, solcu partilerin kuruluşunu ciddiye almadıklarını söylemişlerdir. Eğer ciddiye almasalar, bunca insanı tutuklayıp hapse sokarlar mıydı? Hadi hapse soktular diyelim, partileri ciddiye almasalar kapatırlar mıydı? Bugün de sola karşı durum aynıdır." Ayrıca, Köy Enstitüleri karşıtlığı ve adeta bunların sözde birer komünist yuvaları haline geldiği algısı da, 1945 sonrasında öyle bir düzey kazanmıştır ki, bu kara-propaganda marifetiyle, neredeyse toplumun geniş kesiminde bunların birer nifak yuvası olduğu kanısı hâsıl olmuş ve bu algı günümüze değin ulaşmıştır.

Dolayısıyla 1944 Mayıs'ında işgalci Nazi Ordusu, Sovyet topraklarından sökülüp atılmış; dönemin Türk hükümeti de kararını vermiştir. Önce sağ, sonra da sol kesimler davalar açılarak zayıflatılacak ve tasfiye edilecektir. Dergilerin kapatılması, alınan birinci önlemdir. Zaten II. Dünya Savaşı yılları, Türkiye'de basın özgürlüklerinin kısıtlandığı, gazete ve dergi kapatmalarının yoğun olarak yaşandığı dönemlerden biridir. Nitekim hükümetlere basın üzerinde sıkı bir denetim kurma imkanı veren 28 Haziran 1938 tarihli Matbuat Kanunu'nun 50. maddesi gereğince, "memleketin umûmi siyâsetine dokunacak neşriyattan dolayı, İcrâ Vekilleri Heyeti kararı ile, gazete veyâ mecmualar, muvakkaten tâtil olunabilir[di]... Bu sûretle kapatılan bir gazetenin mesûlleri, tâtil müddetince, başka bir isimle gazete çıkaramazlardı." (Koçak, 1996: 135) Nitekim 1940'lı yıllarda, hükümetlerin gazete ve dergilere karşı olan tutumunu, izlenen dış politikanın ve hükümete karşı oluşacak toplumsal tepkiyi önlemek düşüncesinin belirlediği söylenebilir. Bu bağlamda, dönemin sağ ve sol eğilimli dergilerinin kapatılmasında, II. Dünya Savaşı'nın yarattığı dış politik gelişmelere ilaveten, dergilerin birbirlerini artan bir şekilde suçlamalarından doğan gerilimin, hükümet üzerinde yarattığı hoşnutsuzluğun da etkili olduğunu söylemek mümkündür. 1942 yılı sonlarında dergilerin gerilimi artırıcı yayınları için alınabilecek önlemleri saptamak amacıyla, dönemin Maarif Vekili Hasan-Ali Yücel'in başkanlığında oluşturulan özel bir komisyonun zamanın Başvekili Saracoğlu'na hazırladığı Ocak 1943 tarihli raporda, *Yürüyüş* komünist, *Yurt ve Dünya* sol eğilimli, *Gökbörü* ise ırkçı-sağ eğilimli olarak sınıflandırılarak, bu dergilerin "herhangi bir fikri objektif ve bitaraf olarak değil, yüksek sesle telkin eder mahiyette ve şiddetli polemik yapar" şeklinde nitelendiği görülmüştür (Turan, 2000: 252). Tam bir dergi ve gazete kıyım süreci olarak, basın için bir başka "karanlık dönem" olma bağlamında, *Yurt ve Dünya* ile *Adımlar*'a ilaveten, sol eğilimli dergilerden *Yürüyüş* Temmuz 1943, *Barış Dünyası* Haziran 1944; İslamcı dergi *Büyük Doğu* Mayıs 1944; sağ eğilimli dergilerden *Çınaraltı* Mayıs 1944, *Gökbörü* Mayıs 1943, *Orhun*

Nisan 1944, *Kopuz* Mayıs 1944 tarihlerinde (Koçak, 1996: 210, 227, 359), 1944'ün Ağustos'unda ise *Tan* ve Eylül sonunda *Vatan* gazeteleri hükümet tarafından kapatılmışlardır (Koçak, 1992: 134). İkinci önlem ise Mumcu'nun (1994a: 44) vurguladığı şekilde, "Yücel-Öner Davası" ile 1947 yılı sonuna kadar sürecek ve bu yıl sonlanacak "davalar" süreci olmuştur.

1944 yılı, DTCF'li "solcu" hocalar için de pek parlak başlamamıştır. 1944'ün Ocak ayında fakültedeki siyasî ikiliği araştırmak üzere bir soruşturma açılır ve sonuçta hazırlanan müfettiş raporuyla Niyazi Berkes, Behice Boran, Pertev Naili Boratav ve Muzaffer Şerif Başoğlu'nun yazdıklarıyla öğrenci ilişkileri takip altına alınır. Mart 1944 ayında ise Başoğlu, sola yapılan resmi baskı çerçevesinde, hiç sebep yokken tutuklanır ve hapse atılır. Nisan-Mayıs 1944 ayları, Sabahattin Ali-Nihal Atsız davası ve şiddetli sağcı öğrenci nümayiş ve gösterilerinin gerginliğiyle geçer.

4. 1945 YILI VE SONRASI: SİYASİ GELİŞMELER, TAN BASKINI, DTCF OLAYLARI VE ABD İLE İLİŞKİLER

1945 yılında II. Dünya Savaşı sona ermiştir. Savaşın sonuçları, ABD'nin inanılmaz askeri gücü ve uluslararası arenada meydana gelen savaş sonrası ekonomik-politik gelişmeler karşısında, Türkiye'de o dönemde iktidarın "tek-parti"si durumundaki CHP'nin önünde iki temel seçenek hasil olmuştur; "Gelişmeye devam ederek, değişen iç ve dış şartların gerektirdiklerini yapmak veya mevcut durumu olduğu gibi korumak." (Karpat, 2010: 163) Savaşın sona ermesi ile dönemin Cumhurbaşkanı İnönü'nün bütüncül kalkınma anlayışı çerçevesinde, hiçbir alanda Avrupa'dan geri kalınmaması için, Avrupa demokrasilerine egemen olan siyasal çoğulculuğun Türkiye'de de bir şekilde sağlanması gerektiği görülmüştür. Bunun dış siyaset bakımından da yararları bulunmaktadır. Keza o dönemde Sovyet tehdidi altındaki bir Türkiye'nin Batı'ya sığınabilmesi, Batı'nın siyasal değerlerini paylaşırsa, çok daha kolay olacaktır (Akşin, 2011: 240). Nitekim 1945 yılı itibarıyla CHP yönetimi, artık eski tek-parti sisteminin sürdürülemediğini idrak etmiştir. Bu görüşü etkileyen önemli bir etmen, dış politikada meydana gelen değişikliklerdir ki, bu, II. Dünya Savaşı'ndan Amerika-İngiltere ekseninin galip çıkmasıyla meydana gelen karşı-koyulamaz bir ivmedir. Buna bağlı olarak, bir dizi oluşum da bu dönemde gerçekleşmiştir ki, bunların bileşkesi olarak Türkiye dış politikadaki yönünü çok uzun yıllar boyunca gizli ya da açık müttefiki olduğu Almanya'dan "Yeni Dünya"ya çevirmiştir. İlk düğümünü savaş sonrası BM'yi de ortaya çıkaran San Francisco Konferansı'nın hazırladığı bu tarih içinde bazı önemli gelişmelerle Türkiye, savaş sonrasında iki unsuruna angaje olmuştur. Bunların ilki "hami-blok" arayışı, ikincisi ise "yamanma" Batıcılığıdır.

İç politikada ise durumlar, uluslararası arenada olduğu kadar karışık ve karmaşıktır. Dış siyaset ile sosyal baskılar iç siyasetin üzerindeki baskılarla elele gitmektedir. Bunların içteki siyasete yansımaları çok geçmeden görülür. 1945 yazında CHP içindeki hoşnutsuzların partiden ayrılarak ayrı bir parti kurmalarına doğru bir gidiş başlamıştır. CHP içindeki muhalefetin üstünde durduğu dönemin özgürlükler, kalkınma, demokrasi, halkın ekonomik iyileşmesi gibi önemli sosyal sorunları ülke basınında da tartışılmaktadır. Böylece, 1945 yazında *Vatan* ve *Tan* gazeteleri etrafında ortak bir muhalefet cephesi kurulur. Liberal ve solcu siyasetçi ve aydınların kurmayı düşündüğü Demokrat Parti (DP) için bir yayın organı gereklidir. *Görüşler* dergisi bu ortamda doğar, ancak büyük tepki çeker ve 2. sayısının yayımını dahi göremez. Dergiye ilişkin *Cumhuriyet*'te (1945: 3) çıkan bir ilanda, derginin yazarları arasında Celâl Bayar, Tevfik Rüştü Aras, Fuad Köprülü, Cami Baykurt, Zekeriya Sertel, Mehmet Ali Aybar, Sabahattin Ali, Niyazi Berkes, Behice Boran, Esad Adil Müstecablioğlu'nun sayıldığı görülmektedir. Mumcu'ya (1994a: 186-188) göre, 1 Aralık 1945 günü yayımlanan ve hayli tutulduğu için ikinci baskısı da yapılan derginin kapağında, aralanan perdede "Suistimal-İhtikâr-Faşizm" kavramlarını simgeleyen üç kişinin karikatürü yer almaktadır. Derginin kapağında Celâl Bayar, Tevfik Rüştü Aras, Fuat Köprülü, Adnan Menderes ve Zekeriya Sertel'in fotoğrafları yayınlanmıştır. *Görüşler*'in bir diğer kapatılma nedeninin de, derginin ilk sayısında Boran tarafından Anadolu akıma -yani dönemin üst düzey Maarif Vekâleti bürokrati Reşat Şemsettin Sirer ve benzerlerine- karşı yazılan bir yazının yayımlanmasının yarattığı tepki olduğu söylenebilir. Boran'ın yorumuyla; "Görüşler dergisinin birinci sayısı çıkmış ve onda benim Anadolu'cu akıma ilişkin olarak hazırladığım bir dizi yazının ilki yayımlanmıştı. Bundan ötürü, aynı dergiye yazı yazmayı vaat etmiş olan Pertev Boratav, Niyazi Berkes ve eşi ile birlikte "görülen lüzum üzerine" vekâlet emrine alındım." (Akt. Mumcu, 1994b: 39)

3 Aralık 1945'te *Tanin*'de başyazar olan Hüseyin Cahit Yalçın (1945: 1), köşesinde Namık Kemal'a ait "Kalkın Ey Ehli Vatan!" dizesinin başlığını oluşturduğu bir yazı yayınlar ve Sabahattin Ali'nin *Yeni Dünya*'sı ile *Görüşler*'i hedef gösterir. 4 Aralık 1945 günü esas olarak CHP'nin örgütlediği büyük bir kalabalık *Tan*, *La Turquie* ve *Yeni Dünya* matbaalarıyla "Berrak" ve ABC" kitapevlerini basar; her yeri yakar, yıkar, parçalar ve buralarda büyük tahribat yaparak, onları bir daha çalışmaz hale koyar (Çetik, 2008: 31). Basın tarihine "4 Aralık" olayı olarak da geçen Tan baskını, o zamanki Halk Partisi hükümetinin solcu basını ve muhalefeti tasfiye etmek üniversite öğrencilerini kışkırtarak düzenlediği bir gösteridir. Zira o dönemde hükümet, daha basında muhalefete alışmamıştır. Örneğin *Tan*'da 11 Ekim 1945'te yayınlanmış şu satırlar bile iktidarı çileden çıkartmaktadır; "*Muhalefet bir suç gibi, hükûmeti ve partiyi tenkid edenlere karşı verilen sıfat "hain"dir. Bütün insanların kafalarını totaliter bir silindirden geçirip makine gibi işleyen, tenkid edenleri hapishanelere götüren, demokratları, sosyalistleri, Yahudileri fırınlarda yakan rejimin adı faşizmdir. Bu rejimde her türlü tenkid, her çeşit muhalefet vatana ihanettir. Bugün dünyanın her tarafında partiler arasında yapılan seçim kavgaları, iktidarı ele alma mücadelesidir. Bu suç değil, demokratik rejimin gereğidir.*" (akt. Topuz, 1973: 166-167; 2003) Bu meyanda, Tan Olayları'nın, *Yurt ve Dünya* dergisinden başlayıp, 1948 DTCF Tasfiyeleri'ne giden yolu itinayla döşeyen yönetici ve egemen sınıfların, bu yolda kullandıkları önemli nirengi taşlarından biri olduğunu söylemek mümkündür.

Yine savaşın hemen sonrasında Batı'da gelişip Türkiye'yi de hızla etkisi altına alan anti-komünist ortamın, DTCF'deki "solcu" hocalar ile Ankara'nın o dönemki entellektüel çevresi üzerine bir kâbus gibi çöktüğü görülür. Zira tek-parti rejiminin sonlarına doğru, sosyalistler, komünistler ya da kızılar, adeta "katillerden bile daha tehlikeli" görülecektir. Bu konudaki histeri, korku, paranoya yüklü gelişmeler öyle bir raddeye varacaktır ki, Mart 1950'de TBMM'de, katillerin bir kişiye, komünistlerin ise tüm millete karşı suç işledikleri söylenebilecek, komünistlerin aileleriyle birlikte Sovyetler Birliği'ne gönderilmeleri istenebilecektir (Göksu ve Timms, 2001: 265). Nitekim Maarif Vekâleti'ne bağlı bir fakültedeki üç-dört hocanın adının "gençliğin kükrediği" bir derginin kapağında görünmesi, Bakan Hasan-Âli Yücel'i ürkütmüştür (Sayılğan, 1962: 33). Bu yüzden, Tan Olayları'ndan bir-iki gün sonra zamanın DTCF hocalarından Niyazi Berkes, Pertev Naili Boratav, Behice Boran ve Mediha Esenel (Berkes) Maarif Vekâleti'ne çağrılır ve yazılı olarak sorgulanır (Berkes, 1997: 356-357). Akabinde de *Görüşler* dergisiyle ilgili gelişmeler çerçevesinde, DTCF'li dört hocanın durumlarının incelenmesi için, Maarif Vekâleti'nin girişimiyle bir soruşturma komitesinin kurulur. Bu meyanda Boran, Boratav ve Berkesler, Maarif Vekâleti Müdürler Encümeni'nin (Komisyonu'nun) 15 Aralık 1945 tarihli ve 132 sayılı kararı ve Bakan Yücel'in aynı tarihli onayı ile "görülen lüzum üzerine" Bakanlık emrine alınır ve haklarında derhal bir soruşturma açılır. Yine dönemin "komünist" ve "solcu" olarak bilinen diğer bazı Maarif Vekâleti mensupları da Bakanlık emrine alınmaya başlanır. Örneğin basında, yazar-egitimci Sabahattin Ali'nin Maarif Vekâleti emrine alındığı haberleri görülür (*Akşam*, 1945a: 2) Birkaç gün sonra da, Bakanlık emrine alınanlara, dönemin Atatürk Lisesi Felsefe öğretmeni Adnan Cemgil ve İzmir'de ortaokul öğretmeni ve *Yurt ve Dünya* yazarı Kemal Bilbaşar da eklenir; "*Ankara 15-Sabahaddin Âli ve Mehmet Ali Aybar'dan sonra Ankara Edebiyat fakültesi doçentlerinden Behice Boran ve Pertev Naili Boratav da Milli Eğitim Bakanlığınca Bakanlık emrine alınmışlardır.*" (*Akşam*, 1945b: 2) Ayrıca aynı günkü gazetede habere göre, akademisyenlerin siyasi içerikli yazılar yazmaları da yasaklanmıştır (*Akşam*, 1945c: 2).

Bunun üzerine, Bakanlık emrine alınma kararının iptali için Danıştay'da iptal davası açan DTCF'li öğretim üyeleri, Nisan 1946 ayı sonlarına kadar Fakültelerinden uzak kalırlar. Sonuçta, davaya bakan Danıştay 5. Dairesi, işleme esas suçun gerçekleşmediğini ve gerçekleşmesi durumunda da bunun cezasının memuriyetten çıkarılmak olduğunu belirterek, dört akademisyen için de ilgili işlemleri iptal eder ve hepsi kürsülerine geri dönerler; "*Danıştay, A.Ü. DTCF Fakültesi doçentlerinden Pertev Boratav, Niyazi Berkes, Behice Boran, Mediha Berkes'in 15 Aralıkta Milli Eğitim Bakanlığı'nın emrine alınmaları kararını iptal etti.*" (*Cumhuriyet*, 1946: 1) Dört DTCF'li öğretim üyesi, yargı önünde -şimdilik- aklanmışlardır; ancak deyim yerindeyse "kötü" yazgıları yine de değişmeyecektir. Zira bu geri dönüş sonrası fakültede yaşanacak sıkıntılı ortam, onların zaman içerisinde DTCF'deki öğretim görevlerinden tasfiyelerine neden olacak bir süreci şekillendirdiğini söylemek mümkündür. Zira anılan dört DTCF öğretim üyesi, bu bakanlık emrine alınma olayı ertesinde kürsülerine ancak dört buçuk ay sonra dönebilseler de, artık onlar dönemin kamuoyunun tanımaya başladığı "solcu hocalar"dandırlar; diğer deyişle DTCF'nin mimli "komünist hocalar"ıdırlar. Ünlüleri, 1946'da okula yeni kayıt olan öğrencilere

bile hemen yayılacaktır. Vecihi Timuroğlu (akt. Kemal, 1996: 12), DTCF'deki ilk günlerini anarken; "1946 yılında Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi'ne geldiğimizde, Behice Boran, Pertev Naili Boratav, Niyazi Berkes, Mediha Berkes, Nusret Hızır gibi hocalar üzerine dikkatimizi çekmişlerdi. Daha kayıt bürosundayken kulağımızı bükenler oldu." demiştir.

Bu arada 1946'da, hem iktidardaki CHP hem de yeni kurulmuş olan muhalefet partisi DP için asıl amacın ABD ile sağlam bir "diyalog" kurmak olduğu görülmektedir. Benimsenen bu siyaset anlayışı, her iki parti için de hem toplum hem de ABD gözünde kendi konumlarını sağlamlaştırmak amacına hizmet etmektedir. Ancak Milli Şef İnönü, iktidardaki CHP'nin bu vesileyle ABD diyalog ve yardımını sağlamasını ve sonuçta yeni ve güçlü siyasal rakip DP'yi *ekarte* edebilmesini temin maksadıyla siyasî bir planı uygulamaya koyar. İnönü, şaşkıncu bir şekilde anti-liberal, eski-tüfek Recep Peker'i Başvekil yapar ve Peker de, 7 Ağustos 1946'da -İnönü'nün onayıyla- koyu bir sağ çekirdekle kabinesini kurar.

Bu kabine, tuhaf ve kendinden hiç beklenmeyecek bir şekilde, Türkiye'de böylesi hassas bir dönemde sosyalist parti kurulmasına izin verir. Aslında bu İnönü'nün bir taktiğidir. Zira Berkes'in (1997: 365) deyişiyle "Amerikan uyduculuğuna" tam entegrasyon için, yalnızca dış kızıll tehlike yetmemektedir. Bir de, içte "kızıll tehlike" olduğunun başı biraz gösterilmelidir ki, "ihmal edilirse Yunanistan'da olduğu gibi Türkiye'de de bir komünizm kasırgası kopabilir" korkusu verilebilir... Dolayısıyla yeni düzen, kendi eliyle kendi "iç tehlike"sini yaratmalıdır. Yarım yüzyıl "tehlike hastalığı" oynayan bir düzen için bunu yapmak güç bir şey olmayacaktır. İlk iş olarak, *sentetik* sosyalist partilere olanak sağlanmalı; Amerikalılara kilidin Yunanistan'da değil, Türkiye'de olduğu gösterilmelidir (Berkes, 1997: 365-366). Böylece, hem çok partili yaşamın başlangıcı hem de Sosyalist partilere çıkan bu izin çerçevesinde, 14 Mayıs 1946'da Esat Adil Müstecaplıoğlu'nca kurulan Türkiye Sosyalist Partisi ve 19 Haziran 1946'da Dr. Şefik Hüsnü Deymer tarafından kurulan Türkiye Sosyalist Emekçi ve Köylü Partisi ile asıl istenen tehlike çanı çalınabilecek aşamaya gelmiştir. Neticede her iki parti de 16 Aralık 1946'da kapatılır. Bu partilerle birlikte, onları destekleyen *Sendika, Ses, Nor-Or, Gün, Yığın* ve *Dost* adlı gazete ve dergiler ve ayrıca İstanbul İşçi Sendikaları Birliği ve İstanbul İşçi Kulübü de kapatılmıştır.

1946'nın sonları, Türkiye'deki gerek iktidardaki CHP, gerekse muhalefetteki DP için ABD'ye şirin gözükme ve olabildiğince ABD'nin gözüne girerek, içteki iktidar savaşlarında nihai hedefe ulaşabilmeyi sağlama dönemidir. Aksi halde bu öğretim üyeleri, ne CHP-DP arasındaki çekişmelerde gündeme gelir ne de ikisinin de ortak hedefi haline gelirdi (Yetkin, 2011: 515). Bundan ötürü, siyasal alana ilave olarak, entelektüel alanda da "günah keçileri" bulunmuştur ve bunlar bir şekilde ortak düşman olarak ilan edilmeli ve yok edilmelidirler. Dolayısıyla DTCF hocalarının -kaçınılmaz bir şekilde- kürsülerinden tasfiyelerine kadar gidecek süreç ve sonrasındaki gelişmeler, TBMM'de 29 Ocak 1947'de verilen danışıklı bir soruya karşı dönemin İçişleri Bakanı Sökmensüer'in yaptığı *hamasi* bir konuşmayla başlar (*TBMM Tutanak Dergisi*, 1947: 66-76).

1945-1950 arasında basın rejimi açısından CHP'nin başlangıçta yumuşak davrandığı görülmektedir. 1946'daki yasa değişiklikleriyle gazete kapama yetkisi idari makamlardan alınıp mahkemelere devredilmiştir. Gazete çıkarmada izin ve para yatırma şartları kaldırılmıştır. Buna karşılık diğer kısıtlayıcı ögelere dokunulmamıştır. Ayrıca, sıkıyönetim uygulamalarının da, yine muhalif basının susturulması amacıyla kullanılmaya devam edildiği gözden kaçırılmamalıdır. Dolayısıyla 1940'ların bu ikinci yarısında da, CHP'nin tek-parti alışkanlığını üzerinden atamayan yöneticilerinin davranışlarıyla sayısız basın davasının açıldığı, hatta Tan Olayları gibi fikre karşı zorbalık uygulamalarının da uygulandığı görülmektedir (Koloğlu, 2006: 123-124). Nitekim dönemin birçok medya organının benzer şiddet ve vandalizmlerden nasibini aldıkları, resmi makamların muhalif basını susturmak için zorbalık uygulamalarından vazgeçemedikleri görülecektir. Dolayısıyla 1940'ların ikinci yarısının da, CHP'nin basın üzerinde ekonomik kontrol kurma ve "besleme-basın" yaratma açısından farklı olmadığı vurgulanmalıdır. Nitekim 1946'da çok partili döneme geçildiğinde basın tamamen CHP'ye bağımlı durumdadır. Dönemin gazeteleri, kâğıt tahsisi, makine ve malzeme ithali açısından iktidarın kararlarına bağımlıdır. İlân gelirleri de iktidarın kontrolü altındadır. Gazeteler ancak İstanbul'dan toplayabildikleri peşin satış parasıyla yaşadıklarından, resmi ilân olmadan ayakta kalmaları olanaksızdır. CHP döneminde, satışı diğerlerinden az olduğu halde partinin sözcüsü *Ulus* hepsinden fazla ilân almaktadır. CHP'nin desteğiyle 1947'de çıkan gazeteler *Tanin* ve *Memleket*'e de yüksek ilân tahsisi yapılmıştır. Yine de 1945-1950 arası dönemi, Türk basın hayatında haberde ve meslekî konularda önemli ilerleyişlere tanıklık etmiştir. 1941'de Türkiye'de günlük toplam tirajları 60 bini

bulan 113 gazete vardı. En yüksek tiraj 20 binin üstündeydi. Ayrıca 227 dergi çıkıyordu. 1946'da birdenbire, günlük tirajları 100 bine yaklaşan 202 gazete ile 302 dergi belirmiştir (Koloğlu, 2006: 125).

Nitekim Koloğlu'nun (2006: 19) belirttiği şekilde, kitap kültüründe temel özellik, bilimsel olarak saptanmış verilerden hareketle dünyayı kavrayan bir kültür değildir. Gazetede ise içeriği bilimsel verilere dayandırılmak istense bile, 24 saatlik değişimleri yansıtmak gibi çok kısa süreleri kaplamasından dolayı deformasyon oranı son derece artar. Sınırlı ideolojik yayınlar dışında bunlarda, kalıplaşmış, kesinleşmiş fikirler değil, bunun gündelik zigzagları yansıtılır. Gazeteye bilim ve fikir üretilmez, gazete kamuoyu ve zihniyet oluşturur. Zihniyet, fikirlerin kesinliğini kaybetmiş (flulaşmış) kısaca deforme olmuş şeklidir. Buna gazete kültürü denir. Baltacıoğlu (1947: 2) da bu konuyu şöyle betimler; “*Dergi her şeyden önce fikirler uğraşır; gazete ise her şeyden önce olayla! Aktüalite gazetesinin kovaladığı şeydir; derginin değil.*”

1947 yılının ilk yarısı, dönemin medya tarihi açısından özel olarak irdelenmesi gereken bir dönemdir. Dönem, Türk iç ve dış politika tarihi açısından çok hassas ve gergin bir dönemdedir. Örneğin bu günlerde Yücel-Öner davası iyice alevlenmiştir. Yücel, CHP içerisindeki Anadolucu, sağcı ve gerici kesimlerin tasfiyesini istediği aydın Maarif Vekilidir. Öner ise DP İstanbul il başkanıdır (Vatan, 1947a: 1, 3[4]; 1947b: 1, 3; 1947c: 1, 3). Basın üzerinde hükümet baskısı olanca şiddetiyle sürmektedir. Örneğin *Yeni Sabah* gazetesinin 28 Şubat 1947 günü dönemin Sıkı Yönetim Komutanlığı'nca süresiz olarak kapatıldığı görülür (Vatan, 1947d: 1, 3). Yine Sabahattin Ali ve Aziz Nesin tarafından çıkarılan *Makro Paşa* adlı mizah dergisi, hükümete basın yoluyla hakaret edildiği gerekçesiyle resmi makamlar ile yargının hedefi durumundadır. Bu dergi de, kapatılması ve yayıncılarının cezalandırılması işlemiyle adli kovuşturmayla tabi tutulmuş ve nihayetinde 28 Şubat 1947 günkü haberlerde davanın sona geldiği, savcının Ali ve Nesin hakkında ceza isteğinde bulunduğu yer almıştır (Cumhuriyet, 1947a: 2) Nitekim Sabahattin Ali bu davada 4 ay hapis cezası almış ve dergisi de kapatılmıştır (Akşam, 1947a: 2).

Daha önemlisi bu dönemde CHP iktidarı, Batı bloğunun hamiliği arayışı içerisindeydi. Dönemin gazetelerinde İngiltere'nin bir yandan Türkiye'ye silah vereceği yazarken (Vatan, 1947e: 1, 3), öte yandan Ortadoğu'da ABD'nin İngiltere'nin yerini alacağı haberleri yer almaktadır (Akşam, 1947b: 1). Dönem, yine Moskova Konferansı'nın toplanması öncesinde ve II. Dünya Savaşı galibi ABD, İngiltere gibi güçlü Batılı Müttefiklerin pervasız SSCB'nin siyasî ve askerî hırs ve heveslerine engel olmaya çalıştığı gergin bir dönemdir. Bu yüzden de, ABD'nin Türkiye ve Yunanistan'a karşı çıkar politikaları farklı bir yön almış durumdadır. Türk basınında da, belirsiz bir Sovyet tehdidine karşılık, limitsiz bir şekilde Batı (Amerikan) koruyuculuğu ve güdümü altına girme istek ve hevesi seçilmektedir. Nitekim dönemin Türk gazetelerinde, ABD'nin Türkiye'ye yardımının amacının, Avrupa'dan Hindistan'a kadar uzanan demokrasi hududunun Sovyet tazyikine dayanmasını temin etmek olduğuna (Vatan, 1947f: 1, 3), Moskova konferansı arifesinde Türkiye ile ilgili Amerikan siyasetinin gelişmesine (Sadak, 1947: 1), ABD'nin Türkiye ve Yunanistan'a yardım planlarına (Cumhuriyet, 1947b: 1, 3), Beyaz Saray'da bu meyanda Başkan Truman başkanlığında yapılan toplantılara (Akşam, 1947c: 1), Başkan Truman'ın Türkiye'yi doğrudan doğruya desteklemek istediğine (Akşam, 1947d: 1), ABD için Türkiye ve Yunanistan işinin dünya barışı bakımından en ehemmiyetli mesele olduğuna (Akşam, 1947e: 1), Amerikan yardımının gayesinin Türk ordusunun kudretini artırmak olduğuna (Akşam, 1947f: 1, 2), zamanın Cumhuriyetçi Senatörü Vandenberg'in Türkiye ve Yunanistan'ın istiklallerinin dünya barışı için elzem olduğuna dair beyanına, zamanın Herald Türbine yazarı Walter Lipmann'ın Türk-Amerikan ilişkileri bağlamında Türkiye ile ittifak yapılmasına vurgu yaptığına ve yine aynı gazetenin Rusya'nın abluka altına alınmasından bahsettiğine, Cumhuriyetçi Senatör Marrow'un, Yunanistan ve Türkiye'nin, diğer birçok memleketler gibi, komünistliğe karşı ileri karakol vazifesi gördüklerini açıkça ifade ettiğine (Akşam, 1947g: 1) ve nihayetinde de Başkan Truman'ın tarihî nutkunda, Türkiye ve Yunanistan'a 400 milyon dolarlık yardım yapılacağını ve Türk ve Yunan askerî personellerinin yetiştirilmesi için her iki memlekete de müşavirler gönderileceğini ilan ettiğine (Cumhuriyet, 1947c: 1, 3) dair birçok haberin ardı ardına yer aldığı görülmektedir.

Yine tam bu sırada, bu hassas ve gergin sürece bir de “mektup-dilekçe” eklenir. Dilekçe, DTCF'li sağcı öğrenciler tarafından kaleme alınmıştır. Sağcı öğrenciler dilekçeyi 1 Mart 1947 günü Başbakanlık ile İçişleri ve Milli Eğitim Bakanlıklarına elden sunarlar. Dilekçe, yine 1 Mart 1947 günü, Kemal Zeki Gençosman'ın yönetiminde aynı gün neşredilen ve sermayesi CHP'ce sağlanan *Bayrak* gazetesinde de

DTCF'li 67 sağcı öğrencinin imzası ile yayınlanır. Anılan dilekçede, özetle *Yurt ve Dünya* ile *Adımlar* gibi iki "kızıl" derginin yayıncıları olan ve halen görevlerinin başında olan Niyazi Berkes, Behice Boran ve Pertev Naili Boratav'ın hocalık faaliyetlerine son verilmesi, -ki bu tarihte Mediha Esenel (Berkes) zaten DTCF'deki öğretim görevinden istifa etmiş haldedir; kısacası çoktan tasfiye edilmiştir- *Yurt ve Dünya* dergilerinin kütüphanelerden kaldırılması talep edilmektedir (*Cumhuriyet*, 1947d: 1, 3). Buna cevabî karşılık, 5 Mart 1947'de ve Rektörlük, dekanlık ve çeşitli gazetelere de iletildiği halde, yalnızca *24 Saat* (1947: 1, 4) ve *Kuvvet* gazetelerinde yayımlanan, 108 sol görüşlü DTCF öğrencisinin imzaladığı bir karşı-dilekçedir. Dilekçe, bu hocaları savunan, kimsenin telkiniyle zehirlenmeyeceklerini söyleyen, ilim hürriyeti ve üniversite özerkliğine saldırıları ve bu arada 67 imzalı dilekçeyi yeren bir içeriktedir (Çetik, 2008: 37).

Oral'a (1968: 151) göre *Kuvvet* gazetesi de, demokratik eleştiri hakkını kullandığı için, Türk basın tarihinde siyasal iktidarların gazabından payını almış bir medya organıdır: "*Kuvvet: (1947) Türk matbaacılığının Viyana'da matbaacılık tahsili yapan ilk uzmanlarından ve Ankara'da Güzel Sanatlar Matbaasını kuran Ali Rıza Baskan'ın, eski Hariciyecilerden Hamdi Arpag ve Demokrat Partiyi desteklemek üzere Ankara'da çıkardıkları bu gazetede Kenan Öner ve Hikmet Bayur başyazı yazmışlar, C.H.P. iktidarına karşı o zamana kadar görülmemiş bir dille çatmışlardır. Yıl sonunda hükûmetçe kapatılmıştır.*"

Nitekim dönemin Başvekili Sökmensüer'in konuşması, ardından da sağ ve sol görüşlü öğrencilerin gazetelerde yayımlanan dilekçeleri havayı iyice gerginleştirmiş ve tansiyon iyice yükselmiş durumdadır. Tesadüf eseri, DTCF'li solcu öğrencilerin mektubunun yayımlandığı 5 Mart 1947 günü Boratav'ın fakültede halka açık konferanslar serisinden bir konferansı vardır. Olay çıkarmak için tetikte bekleyen ve bunu fırsat bilen, özellikle çoğu okul dışından sağcı kalabalıklar, konferans salonunu doldurmuştur ve Boratav'ı darp etmek niyetindedirler. Boratav ve fakülte idaresi olayı haber alır ve Boratav, Rektör Şevket Aziz Kansu'nun girişimiyle konferansa çıkmaz (Atılgan, 2009a: 92). Konu, o dönemin basınında da geniş yer bulur (*Akşam*, 1947h: 2; *Vatan*, 1947g: 1, 2). Bunun üzerine, ertesi gün 6 Mart 1947'de sağcı öğrenciler aynı salonda toplanırlar ve Rektörlükten taleplerini sıralarlar (Kabacalı, 1992: 112). Önce Emniyet Siyasi Şb. Şefi Ekrem kürsüye çıkarak, "*Bu asil heyecanı takdir ettim, eğer miting yaparsanız müdahale edeceğim*" der ve sonra Rektör Şevket Aziz Kansu kürsüye gelip, yatıştırıcı konuşmalar yapar. Bin kişiye yaklaşan topluluk, İstiklal Marşı'nı okur ve Ulus'a doğru yürüyüşe çıkar. Yolda, bayilerden ellerine geçirdikleri *24 Saat* ve *Marko Paşa* nüshalarını yırtarlar, bunları satan büfe ve bayileri tehdit ederler; zabıta, *24 Saat*'in basıldığı matbaaya yürümelerini engeller. *Vatan*'daki (1947h: 1, 4) gösteri haberi, büyük punto harflerle, ilk sayfanın yarısını kapsayacak genişlikte verilir; "*Dil, Tarih Fakültesinde toplanan gençler, Ulus meydanına gelerek "Kahrolsun kızillar, kahrolsun Komünistler" diye bağırdılar ve Markopaşa, 24 Saat gazeteleri parçalanarak ayaklar altında çiğnendi.*" Yine aynı tarihin *Cumhuriyet* (1947e: 1, 3) gazetesinde de haber şöyledir; "*Gençler, miting yapmalarına müsaade edilmediği için grup grup gittikleri Ulus meydanında "Markopaşa" ve "24 Saat" gazetelerini yırttılar.*" *Vatan* gazetesinde olaylarla ilgili gözaltına alınan öğrenci olmadığı vurgulanırken, *Cumhuriyet*'te de benzer ve ironik şekilde 3. sayfada "*Tevkif edilen veya nezaret altına alınan kimse yoktur. Tahkikat devam etmektedir.*" ifadesi bulunmakta; haberde ayrıca, Ankara Valiliğinin 6 Mart tarihli resmi tebliğinde de, 6 Mart günü meydana gelen bu sağcı öğrenci olayları için, öğrencilerin "*İstiklâl Marşı söyleyerek hiçbir hâdisesiz*" dağıldıklarının yazdığı belirtilmektedir.

Bu nümayiş ve baskınlarda, "*Türk milletinin en büyük düşmanı komünizmdir. Onu nerede bulursak ezeceğiz.*" şeklinde and için milliyetçi gençler (Atılgan, 2009b: 8) ve göstericiler için -bugüne de sarkan resmi bir doğallık sonucu- hiçbir soruşturma açılmaz (Taylak, 1969: 194-195); "*Hâdisenin mahiyetinde bir suç unsuru bulunmadığı için, Adliyece her hangi bir tahkikata lüzum görülmemiştir... Çünkü nümayişin sebeplerinden birini teşkil eden "24 Saat" gazetesi bugün çıkmamıştır. Bu gazeteyi basan Sakarya matbaası, çünkü hâdiseler üzerine, gazeteyi basmaktan imtina etmiştir.*" (*Cumhuriyet*, 1947f: 1, 3) *24 Saat* gazetesi de bu şartlar altında son baskısını 6 Mart 1947 günü yapar ve 7 Mart günü basılamayarak, yayın hayatına son verir; "*Adnan Cemgil, öğretmenlikten ayrıldıktan sonra, 22 Şubat 1947 Cumartesi günü yayınlanmaya başlayan "24 Saat" isimli gazetede çalışmaya başlar. Gazetenin imtiyaz sahibi Niyazi Berkes'in hanımı Mediha Berkes'dir. Gazetenin yazı işlerini fiilen idare edense Adnan Cemgil'dir. Günlük olarak yayınlanmaya başlayan "24 Saat" isimli gazete ancak 13 sayı*

yayınlanabilir." (Feyizoğlu, 2000: 34) 24 Saat'in yalnızca 13 sayı çıkabilmesinin, mali sıkıntılar yanında, bir başka nedeni de, 6 Mart 1947 gösterilerinde 24 Saat'in bayilerdeki nüshalarının sağcı kalabalıklarca toplanıp yakılması üzerine, gazeteyi basan ve bu olaylardan ürken Sakarya Basımevi'nin, baskı tesislerinin tahrip edilmesinden korkması ve gazeteyi basmamaya karar vermesidir (Karpaz, 2010: 452).

Ankara Üniversitesi Senatosu, bu olayları görüşmek üzere 6 Mart 1947 günü toplanır. Olayları çıkaranlar için açılması gereken soruşturma, yalnızca ve inanılmaz bir şekilde, esas suçsuz ve mağdur durumda olan DTCF öğretim üyeleri Niyazi Berkes, Behice Boran ve Pertev Naili Boratav için açılacaktır (Vatan, 1947i: 1, 2). DTCF'li üç öğretim üyesine Mart 1947 sonrası açılan çeşitli soruşturmalar, davalar, mahkemeler, onların DTCF'den tasfiye süreçlerindeki son perdedir. Ve bu perde 1950 yılında kapanacak; her üç öğretim üyesi de bir daha DTCF'ye veya herhangi bir Türk üniversitesine dönemeyecek şekilde akademik hayattan tasfiye edilmiş olacaklardır.

Batı'da blok arayışı, yamanma Batıcılığı ve Amerikan destekçiliğine, ki Berkes'in (1997: 365) deyişiyle Amerikan uyduculuğuna, gelince; Belli'nin (2002: 389) de vurguladığı gibi; "ABD uyduluğuna soyunmuş doğrultusunda önemli bir adımdı "Missouri'nin gelişi..." ile 6 Nisan 1946'da başlayan süreç, 1947'nin ilk yarısında iyice alevlenmiş ve Türkiye'de siyasette, basında, üniversitede, kültür ve sanatta büyük kurum, eser ve entelektüel kıyımlarına sebep olmuştur. Bu süreç, Anadolu coğrafyasının bunca değerini tasfiye ve yok ederken, Başkan Truman'ın 22 Mayıs 1947'de imzaladığı "Truman Doktrini", sonrasında Doktrini hayata geçirmek üzere Türkiye ile ABD arasında 12 Temmuz 1947'de imzalanan ilk yardım anlaşması ve sonrasında günümüze değin imzalanan birçok ikili antlaşma (Tunçkanat, 1970; Bozkurt, 2007: 251-274) ile Türkiye'nin ABD'nin siyasî, askerî, malî, ekonomik, teknolojik ve kültürel hegemonya ve kontrolü altına girmesinin tarihi olmuştur. Örneğin Rus basınının, ABD Başkanı Truman'ın Mart 1947'de Rusya'yı çevreleme siyasası uygulayarak, Türkiye ve Yunanistan'a yapmaya kalkıştığı büyük mali, teknik ve silah-cihaz-eçhize yardımlarına karşı yaptığı değerlendirmelerde, hayli yerinde tespitlerde bulunduğu görülmektedir; "Başkan Trumanın nutkunu yorumlayan İzvestia gazetesi[nde]... Türkiye bahsine gelince, gazete, Türkiyeyi hiç bir şey ve hiç kimse tehdit etmediği halde, Amerikanın Türkiyeye yardım lüzumu bahsinde ileri sürdüğü iddialarda Türkiyenin toprak bütünlüğünün tehlike altında bulunduğuna telmih edilmektedir. Gazeteye göre, hakikatte Amerikanın Türkiyeye yardımı bu memleketi Amerikanın kontrolü altına almak gayesini açıkça gütmektedir. Bundan sonra da, içeride ve dışarıda müstakil bir Türk siyasetinden bahsetmek imkânsız olacaktır. Çünkü bu siyaset, Amerikanın emperyalizmine tâbi bulunacaktır." (Cumhuriyet, 1947g: 1, 3)

Sonuçta, bir bağımlılık, bir başka bağımlılığın kapısını açmış ve bu, bir zincirleme reaksiyon gibi günümüze değin sürüp gitmiştir. Nitekim Marshall Planı'nında da böyle olmuştur. Marshall Yardımı, dönemin ABD Dışişleri Bakanı George Marshall'ın, 5 Haziran 1947 günü Harvard Üniversitesi'ndeki konuşmasına konu olan *dâhiyane* iktisadî yardım planıdır. Sonunda da, 4 Temmuz 1948 günü Ankara'da, Türkiye'ye Marshall yardımlarını başlatacak Türkiye-ABD Ekonomik İşbirliği Anlaşması imzalanır. Marshall Planı'nın ana hatlarını hibeler, ödünç verilen paralar, dolayısıyla malî ve teknik yardımlar oluşturmuştur (Türk, 1957: 81-89). Bu planın da, aslında Truman Doktrini'nden pek de ayrı bir anlam taşımadığı ve Amerikan uyduculuğunun bir başka önemli aleti olduğu ileriki yıllarda açıkça ortaya çıkmıştır.

5. SONUÇ

1940'lı yıllar, yaşanmışlıklarıyla Türk sosyo-politik, akademik, entelijansiya ve basın hayatında önemli sonuçlar doğurmuş yıllardır. Bu yüzden de 1940'lı yıllar, gerek Türkiye'de düşünce tarihi, gerekse Türk toplumsal, entellektüel ve siyasî tarihi bakımından dikkatle incelenmesi ve irdelenmesi gereken bir dönem olagelmıştır. Bu yıllara damgasını vuran temel gelişmeler II. Dünya Savaşı, bunun ardından oluşan yeni dünya düzeni ve Türkiye'nin bu düzende almaya karar verdiği tutum, pozisyon ve yöndür. Bu nedenle de, 1940'lı yıllar Türkiye'nin toplumsal tarihi açısından hayli değişken, tutarsız, çalkantılı, baskıcı ve karmaşık yıllar olmuştur.

Keza 1945 sonrası yıllar, Türkiye'nin adeta yönünü arayan ülke görüntüsü çizdiği önemli bir dönem ve dönemeçtir. Nitekim dönemin Türk yönetici ve sivil egemen sınıfları, bu yıllarda benimsedikleri keskin bir blok arayışı sonrasında tüm etki ve katkılarıyla kabullendikleri bir Amerikan hegemonyası yolunda

ülke içerisinde önemli siyasi ve entelektüel tasfiyeler yapmışlardır. Pragmatist yaklaşımlarla benimsenen bu kısımlar ise hem Türk demokrasinin ve fikir dünyasının güdük, silik ve olgunlaşmamış kalmasına yol açmış hem de günümüzde dahi görülen entelektüel ve düşün sorunlarına önemli bir zemin oluşturmuştur.

Bu çalışmada ortaya konanlar çerçevesinde, 1940'lı yılların gerek sağdan, gerekse soldan fikir insanların yaşamlarından ve de gazete, dergi gibi medya organlarının dönemin Türk entelektüel ve siyasî hayatıyla iç içe geçmiş hikayelerinden görüldüğü üzere, Türkiye'de basın, üniversite veya düşünce dünyalarında yaşanan tasfiye süreçlerinin dikkat çekici yönlerini, bunların bazı yönetici ve sivil egemen sınıfların irade ve kararları ile gerçekleşmesinin ve bu nevi otoriter tutum ve siyasalara karşı da ciddi dirençler gösterememiş olmalarının oluşturduğu tespit edilmiştir. Bu yüzden de, Osmanlı-Türk tarihinde 1909 yılından başlayarak, günümüze değin belli aralıklarla tekrarlanan entelektüel tasfiyeler sonucu, Türkiye'de her cenahtan ana entelektüel fikir damarının ağır darbeler aldığı savlamak mümkündür. Bunun sonucunda da, Türkiye'de demokrasinin temel norm ve ilkelerinin çağdaş Batı devletlerinde olduğu nitelikte kökleşemediği görülmektedir.

Dolayısıyla bu çalışmanın, Türk entelektüel hayatında yaşanan türlü tasfiye süreçlerine ilişkin bilgi birikimine katkıda bulunabilmek amacıyla, bilgi-iktidar ilişkilerinde önemli bir yer tutan bilim insanları, basın çalışanları ile siyasal iktidarlar arası ilişki konusunda farkındalık yaratarak bu olgu üzerinde yeni değerlendirmelere aracı olabileceği düşünülmektedir. Zira entelektüel ve akademisyenlerin fikir ve söz hürriyeti bağlamında maruz kaldıkları sıkıntılı süreçler, belki yalnızca yaşanmakla değil, bunların bilimsel olarak aktarımıyla da anlaşılabilir.

KAYNAKÇA

- 24 Saat. (1947). "Ankara Üniversitesi Dil Tarih-Coğrafya öğrencilerinin gazetemize gönderdiği mektup". Sayı 12 (05 Mart), s. 1 ve 4.
- Ağduk Gevrek, M. (1998). "Yurt ve Dünya/1941-1944: 1940'ların "Solunun" Ankara Çevresi", Toplum ve Bilim, 78: 255-272.
- Akşam. (1945a). "Sabahaddin Âli Bakanlık emrine alındı", 12 Aralık, s. 2.
- Akşam. (1945b). "İki doçent Bakanlık emrine alındı", 16 Aralık, s. 2.
- Akşam. (1945c). "Profesör ve öğretmenler: Siyasî mahiyette yazılar yazamayacaklar", 16 Aralık, s. 2.
- Akşam. (1947a). "Sabahaddin Âli mahkûm oldu", 11 Mart, s. 2.
- Akşam. (1947b). "Amerika Orta Doğuda İngilterenin yerini alıyor", 04 Mart, s. 1.
- Akşam. (1947c). "Yunanistana ve Türkiye yapılacak yardım-Beyaz sarayda Trumanın başkanlığında mühim bir toplantı yapıldı", 08 Mart, s. 1.
- Akşam. (1947d). "Amerikanın yardım-Truman, Türkiyeyi doğrudan doğruya desteklemek istiyor", 10 Mart, s. 1.
- Akşam. (1947e). "Wallace diyor ki: Türkiye ve Yunanistan işi dünya barışı bakımından en ehemmiyetli meseledir", 11 Mart, s. 1.
- Akşam. (1947f). "Amerikan yardımının gayesi: Türk ordusunun kudretini artırmaktır", 12 Mart, s. 1 ve 2.
- Akşam. (1947g). "Vandenberg diyor ki: Türkiye ve Yunanistan'ın istiklâlleri dünya barışı için elzemdir"; "Türkiye-Amerika: Walter Lipmann "Türkiye ile ittifak yapmalıyız" diyor"; "Cumhuriyetçi Marrow, Yunanistan ve Türkiyenin, diğer birçok memleketler gibi, komünistliğe karşı ileri karakol vazifesi gördüklerini açıkça ifade etmiştir.", 13 Mart, s. 1.
- Akşam. (1947h). "Ankara Üniversitesinde-Bir hâdise yüzünden serbes konferanslar kaldırıldı", 06 Mart, s. 2.
- Akşin, S. (2011). Kısa Türkiye Tarihi, 12.b., Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.
- Atay, F.R. (1944). "İrkçilik ve Turancılık", *Ulus*, 09 Mayıs, s. 1 ve 3.

- Atılğan, G. (2009a). Behice Boran-Öğretim Üyesi, Siyasetçi, Kuramcı, 2.b., Yordam Kitap, İstanbul.
- Atılğan, G. (2009b). "Sosyalist Milliyetçilik Söylemi (Türkiye, 1961-1968): Temeller, Ayrılıklar", A.Ü. SBF Dergisi, 64(3): 1-26.
- Ayın Tarihi*. (Haziran 1944). "Mayıs ve Haziran 1944 aylarında çıkan ve kapanan gazete ve mecmualar", No: 127, s. 450-452.
- Baltacıoğlu, I.H. (1947). "Yeni Adam'ı Yaşatacağım", *Yeni Adam*, Sayı 611(4 Aralık), s. 2.
- Belli, M. (2002). İnsanlar Tanıdım: Mihri Belli'nin Anıları, 4.b., Doğan Kitapçılık, İstanbul.
- Belsey, A. ve CHADWICK, R. (1998). Medya ve Gazetecilikte Etik Sorunlar, Nurçay Türkoğlu (Çev.), Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Berkes, N. (1965). Batıcılık, Ulusçuluk ve Toplumsal Devrimler, Yön Yayınları, İstanbul.
- Berkes, N. (1997). Unutulan Yıllar, Ruşen Sezer (Yay.Haz.), İletişim Yayınları, İstanbul.
- Birkalan, H. (2003). "Pertev Naili Boratav, Türkiye'de Politika ve Üniversite Olayları", Gönenç Turan, (Çev.), Folklor/Edebiyat Dergisi, 9(33): 105-122.
- Bozkurt, İ. (2007). "II. Dünya Savaşı Sonrası Amerikan Missouri Zırhlısı'nın İstanbul Limanı'nı Ziyareti Üzerine Değerlendirmeler", Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi (ÇTTAD), VI(15): 251-274.
- Bülbül, A.R. (2001). Haberin Anatomisi ve Temel Yaklaşımlar, Nobel Kitabevi, Ankara.
- Charon, J-M. (1992). Medya Dünyası, Oya Tatlıpınar (Çev.), İletişim Yayınları, İstanbul.
- Couldry, N.(2005). "Media Rituals: Beyond Functionalism", Mihai Coman ve Eric Rothenbuhler (Eds.), Media Anthropology, Sage, Thousand Oaks, CA., 59-69.
- Cumhuriyet*. (1945). "Türkiyenin ilk siyasi mecmuası Görüşler... Cumartesi çıkıyor", 29 Kasım, s. 3.
- Cumhuriyet*. (1946). "Bakanlık emrine alınan doçentler", 4 Mayıs, s. 1.
- Cumhuriyet*. (1947a). "Marko Pş. Aleyhine açılan dava- Savcı, dünkü celsede ceza isteğinde bulundu", 28 Şubat, s. 2.
- Cumhuriyet*. (1947b). "Amerikanın Türkiye ve Yunanistana yardımı", 08 Mart, s. 1 ve 3.
- Cumhuriyet*. (1947c). "Truman'ın Tarihi Nutku (Türkiye ve Yunanistana 400 milyon dolarlık yardım yapılacak-Türk ve Yunan askerî personellerinin yetiştirilmesi için her iki memlekete de müşavirler gönderilecek)", 13 Mart, s. 1 ve 3.
- Cumhuriyet*. (1947d). "Okullarda hâlâ kızıl propaganda yapanlar mı var? (Ankarada 67 Üniversiteli genc tarafından hükûmete yollanan mektub)", 02 Mart, s. 1 ve 3.
- Cumhuriyet*. (1947e). "Ankara gençliğinin kızıl propagandayı protestosu (Üniversite talebeleri, Tarih-Coğrafya Fakültesinde başlayıp Ulus meydanında biten bir protesto gösterisi yaptılar)", 07 Mart, s. 1 ve 3.
- Cumhuriyet*. (1947f). "Ankaradaki nümayiş tahkikatı (Adli takibat yapılmıyor, Üniversitedeki komite toplandı, 24 Saat gazetesi çıkmıyor)", 08 Mart, s. 1 ve 3.
- Cumhuriyet*. (1947g). "Rus basını Truman'a karşı hücumu geçti", 15 Mart, s. 1 ve 3.
- Curran, J. (1997). "Medya ve Demokrasi: Yeniden Değer Biçme", Süleyman İrvan (Der.), Medya Kültür Siyaset, Ark Yayınları, Ankara.
- Çetik, M. (Haz.). (2008). Üniversitede Cadı Avı: 1948 DTCF Tasfiyesi ve P.N. Boratav'ın Müdafaası, Dipnot Yayınları, Ankara.
- Darendelioğlu, İ. (1979). Türkiye'de Komünist Hareketleri, 5.b., Toker Yayınları, İstanbul.
- Denoyer, P. (1963). Modern Basın, Adnan Cemgil (Çev.), Remzi Kitabevi, İstanbul.

- Ertuğrul, F. (2000). Özgürleşme Yolunda Unutulmuş Bir Uğrak: Hasan-Âli Yücel Kenan Öner Davası, Gen.3.b., Güldikeni Yayınları, Ankara.
- Esenel [BERKES], M. (1999). Geç Kalmış Kitap (1940'lı Yıllarda Anadolu Köylerinde Araştırmalar ve Yaşadığım Çevreden İzlenimler), Sistem Yayıncılık, İstanbul.
- Evliyagil, Ş. (1972). Basım Sanayii'nin Temel Kavramları, Ajans-Türk Yayınları, Ankara.
- Feyizoğlu, T. (2000). Sinan: Nurhak Dağları'ndan Sonsuzluğa, Ozan Yayıncılık, İstanbul.
- Göksu, S. ve EDWARD, T. (2001). Romantik Komünist: Nâzım Hikmet'in Yaşamı ve Eseri, Barış Gümüşbaş (Çev.), Doğan Kitapçılık, İstanbul.
- Gönenç, G. (2011). Karanlık Zamanların Şarkısı: Üniversitede 40'lı-50'li Yıllar, Yeni Umut Yayınları, Ankara.
- Inuğur, M.N. (1993). Basın ve Yayın Tarihi, 3.b., Der Yayınları, İstanbul.
- Kabacalı, A. (1992). Türkiye'de Gençlik Hareketleri, Altın Kitaplar Yayınevi, İstanbul.
- Karpat, K.H. (2010). Türk Demokrasi Tarihi (Sosyal, Kültürel, Ekonomik Temeller), Timaş Yayınları, İstanbul.
- Kemal, M. (1980). Celal Bayar Efsanesi ve Raftaki Demokrasi, ABeCe Yayınları, İstanbul.
- Kemal, M. (1996). "Öykü Böyledir...", *Cumhuriyet*, 30 Aralık, s. 12.
- Koçak, C. (1992). "Siyasal Tarih 1923-1950", Sina Akşin (Yay.Yön.), Türkiye Tarihi 4: Çağdaş Türkiye 1908-1980, Cem Yayınevi, İstanbul, 83-173.
- Koçak, C. (1996). Türkiye'de Millî Şef Dönemi (1938-1945) (Dönemin İç ve Dış Politikası Üzerine Bir Araştırma), Cilt 2, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Koloğlu, O. (2006). Osmanlı'dan 21. Yüzyıla Basın Tarihi, Pozitif Yayınları, İstanbul.
- Kourtis, A. (1994). "Demokrasi, Yaşayanların Toplumudur, Ölülerin Değil", Metin Aksoy, Cengiz Kuşcuoğlu, Veli Özdemir ve Ali Tartanoğlu (der.), Uğur Mumcu'ya Armağan, ÇGD Yayınları, Ankara, 296-298.
- Maarif Vekaleti. (1944). Irkçılık-Turancılık, Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Yayınları, Ankara.
- Mumcu, U. (1994a). 40'ların Cadı Kazanı, 13.b., Tekin Yayınevi, İstanbul.
- Mumcu, U. (1994b). Bir Uzun Yürüyüş, 12.b., Tekin Yayınevi, İstanbul.
- Müftüoğlu, M. (1974). Çankaya'da Kâbus (3 Mayıs 1944), Yağmur Yayınevi, İstanbul.
- Nadi, N. (1964). "Halkevleri çalışmaları ve muz rejimi-6", *Cumhuriyet*, 26 Haziran, s. 4.
- O'neil, J. (1998). "Piyasada Gazetecilik Yapmak", Andrew Belsey ve Ruth Chadwick (der.), Medya ve Gazetecilikte Etik Sorunlar, Nurçay Türkoğlu (Çev.), Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 30-50.
- Oral, F.S. (1968). Türk Basın Tarihi: 1919-1965 Cumhuriyet Dönemi (İkinci Kitap), Oral Yayınları, Ankara.
- Ortaylı, İ. (2001). "Dil Tarih Coğrafya Fakültesi'nin hüznünlü yıldönümü", *Milliyet Pazar Eki*, 16 Ocak, s. 16.
- Özer, Ö. (2008). Liberal Basın Anlayışı: Objektif Habercilik İdeali, Haber Değerliliği ve Gazetecilik Etiği, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir.
- Sadak, N. (1947). "Moskova konferansı arifesinde Amerikan siyasetinin gelişmesi ve Türkiye", *Akşam*, 07 Mart, s. 1.
- Sayılgan, A. (1962). İnkâr Fırtınası, Ülke Yayınları, İstanbul.
- Sefercioğlu, N. (2008). Türkçü Dergiler, Türk Ocakları Ankara Şubesi Yayını, Ankara.
- Sertel, S. (1978). Roman Gibi (Anılar), Cem Yayınevi, İstanbul.

- Sertel, M.Z. (1968). Hatırladıklarım (1905-1950), Yaylacık Matbaası, İstanbul.
- Sertel, Y. (2008). "Yıldız Sertel", Nebil Özgentürk (Yay.Haz.), Cumhuriyetten Günümüze Basının Kısa Tarihi, Alfa Yayınları, İstanbul, 194-199.
- Sevginer, P. (2012). Medya ve Siyaset İlişkisi İçerisinde Türkiye'de Gazetecilik ve Sansür, Yayınlanmış yüksek lisans tezi, Kadir Has Üniversitesi SBE, İstanbul.
- Taylak, M. (1969). Saltanat, II. Meşrutiyet ve I. Cumhuriyet'te Öğrenci Hareketleri, Başnur Matbaası, Ankara.
- TBMM Tutanak Dergisi* (1947). Devre: VIII, Cilt: 4, Toplantı: 1, 29.01.1947, s. 66-76.
- Tocqueville, A- de. (2002). "On Freedom of the Press in the United States", Democracy in America, University of Chicago Press, Chicago, 172-179.
- Topuz, H. (1973). "Soru 68: 4 Aralık olayı nedir?", 100 Soruda Türk Basın Tarihi, Gerçek Yayınevi, İstanbul, 166-168.
- Topuz, H. (2003). II. Mahmut'tan Holdinglere Türk Basın Tarihi, Remzi Kitabevi, İstanbul.
- Tunçkanat, H. (1970). İkili Anlaşmaların İçyüzü (İktisadî, Askerî, Siyasî), Ekim Yayınevi, Ankara.
- Turan, Ş. (2000). İsmet İnönü-Yaşamı, Dönemi ve Kişiliği, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- Turan, Ş. (2003). "Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi'nin Türkiye'nin Bilim, Eğitim ve Kültürel Yaşamındaki Yeri", Kıymet Giray ve Hakan Kaderoğlu (Yay.Haz.), Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi 66. Kuruluş Yıldönümü Anı Kitabı, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara, 203-234.
- Türk, İ. (1957). İktisadî Gayeli Mali Yardımlar (Nazari ve Tatbikat), A.Ü. SBF Yayınları, Ankara.
- Türkeş, A. (1975). 1944 Milliyetçilik Olayı, 11.b., Kutluğ Yayınları, İstanbul.
- Vatan*. (1947a). "Hasan Ali Yücel, Kenan Öner dâvası", 23 Şubat, s. 1 ve 3 [4].
- Vatan*. (1947b). "Hasan Âli Yücel-Kenan Öner dâvası", 24 Şubat, s. 1 ve 3.
- Vatan*. (1947c). "H.Âli Yücelin, Kenan Öner'e cevabı", 25 Şubat, s. 1 ve 3.
- Vatan*. (1947d). "Yeni Sabah süresiz kapatıldı", 28 Şubat, s. 1 ve 3.
- Vatan*. (1947e). "İngiltere Türkiye'ye silâh veriyor", 01 Mart, s. 1 ve 3.
- Vatan*. (1947f). "Amerikanın Türkiye'ye Yardımdan Maksadı", 04 Mart, s. 1 ve 3.
- Vatan*. (1947g). "Ankara Üniversitesinde büyük bir hâdise-Milliyetçi talebe solculara karşı harekete geçtiler", 06 Mart, s. 1 ve 2.
- Vatan*. (1947h). "Ankarada yüksek tahsil gençliğinin heyecanı: Dün, solcular aleyhine bir nümayiş yapıldı", 07 Mart, s. 1 ve 4.
- Vatan*. (1947i). "Ankaradaki nümayiş-Üniversite Senatosu tarafından seçilen bir heyet tahkikat yapıyor", 08 Mart, s. 1 ve 2.
- Vural, A.M. (1999). Yerel Basın ve Kamuoyu, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir.
- Weill, G. (1934). Le Journal: Origines, Evolution Et Role De La Presse Periodique, Renaissance Du Livre, Paris.
- Yalçın, H.C. (1945). "Kalkın Ey Ehli Vatan! (Bir vatan cephesine lüzum vardır)", *Tanin*, 3 Aralık, s. 1.
- Yetkin, Ç. (2011). Karşıdevrim: 1945-1950, 8.b., Kilit Yayınları, Ankara.
- Yücel, H-Â. (1947). Dâvam, Ulus Basımevi, Ankara.
- Yücel, H-Â. (1950). Hasan Âli Yücel'in Açtığı Dâvalar ve Neticeleri, Ulus Basımevi, Ankara.